

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้าน
อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดย องค์การบริหารส่วนตำบลแป้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 57 รัฐต้อง (1) อนุรักษ์ พื้นฟู และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและ ของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วน ร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญาไทยมี ความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับ ประยุกต์ หลักธรรมคำสอน ทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคน กับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลวังแดงได้เล็งเห็น ความสำคัญของ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน หรือ ปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุก อย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้ง สติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของ ชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความ ครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนิน ชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบ ไปด้วยองค์ความรู้ใน หลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ(2541) ได้จำแนกไว้รวม 10 สาขา คือ

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้าน การเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพา ตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จัก ประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตเพื่อ เชลลอกการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้าน การบริโภคอย่าง ปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถ พึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิต และการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่ม หัตถกรรม และอื่น ๆ เป็นต้น

3. สาขากายภาพไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและ รักษาสุขภาพ ของคนใน ชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทาง ด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขากาการจัดกาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับ การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่า ของ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ การค้า การ สะสมและ บริการ กองทุนและธุรกิจในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและ โภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความ เป็นอยู่ของสมาชิกใน ชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกัน คุณภาพชีวิต ของคนให้ เกิด ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

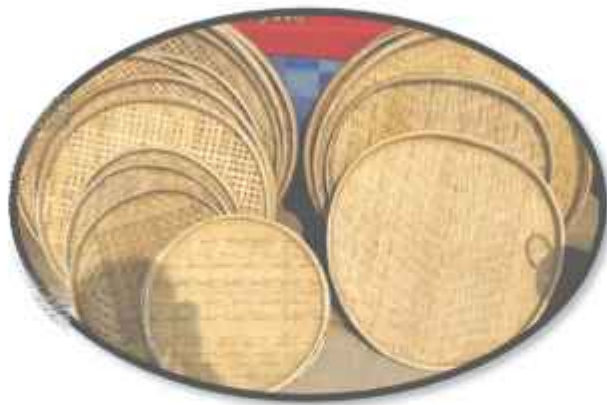
8. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงาน ด้านต่างๆ ทั้งขององค์กร ชุมชน องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ใน ชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขา การจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการ การศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มี ประสิทธิภาพ

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึง ความสามารถประยุกต์และ ปรับใช้หลักธรรม คำสอนทาง ศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและ สิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีชาวนา เป็นต้น

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

สานกระดัง

นางเปี่ยม แสงทอง หมู่ที่ 7 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ภาพจิตรกรรมฝาผนังให้เห็นการใช้เครื่องจักสานในชีวิตสมัยโบราณ นักโบราณคดีได้ค้นพบหลักฐานว่าเมื่อประมาณ 4,000 ปีมาแล้วมนุษย์ได้รู้จักวิชาการจักสานของใช้ด้วยไม้ไผ่ เป็นลักษณะลายขัดสองเส้น หลักฐานนี้พบที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งถือเป็นดินแดนที่สำคัญในทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย หลักฐานการค้นพบเครื่องจักสานนั้นนอกจากประเทศไทยแล้ว ยังได้พบที่แอฟริกาและในทวีปเอเชียบางแห่ง บริเวณแหลมมลายู (ในยุคนั้น) ได้ค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับเครื่องจักสานที่ทำด้วยไม้กองรวมอยู่กับของใช้ของผู้ตาย จึงสันนิษฐานว่าเครื่องจักสานได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อบางอย่างของมนุษย์ในยุคนั้นบ้างแล้ว ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้มีการดำเนินชีวิต ด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ จึงเป็นที่เชื่อได้ว่ามนุษย์ได้รู้จักพัฒนาการเครื่องจักสานให้เหมาะสมกับการใช้สอยขึ้นมาเรื่อยๆ ทั้งนี้เพราะการขยายตัวออกมาดำเนินชีวิตในที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำธารไหลผ่านเพียบพร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้อย่างเหลือเฟือเพื่อสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ก็คือ การหาเครื่องมือบางชนิดไว้ใช้สอยในชีวิตประจำวันซึ่งส่วนใหญ่จะได้แก่เครื่องจับสัตว์

เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้นที่มนุษย์พัฒนาขึ้น ความสวยงาม และ ความทนทานการ ก็เป็นปัจจัยที่มนุษย์ให้ความสำคัญ จากการที่มนุษย์รู้จักการใช้ยางพืชบางชนิดมาทำ หรือยา เพื่อมีให้เกิดรอยรั้ว ซึ่งทำให้มีผลสองอย่าง คือ ความคงทนถาวรและประโยชน์ใช้สอยเพิ่มเติมคือการไปใส่ไม้ การใช้ภูมิปัญญาดังกล่าว มีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย หรือ อาจจะก่อนหน้านั้น ปัจจุบันเครื่องจักสานได้พัฒนาการไปมาก มีการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่างๆ เครื่องจักสานเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับสังคมกสิกรรมรับใช้มนุษย์ เป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้และเชื่อว่าจะไม่สูญหายไปจากโลกนี้แน่นอน

วัตถุดิบที่ใช้ในการทำเครื่องจักสาน

ภูมิประเทศเกือบทุกภาคของประเทศไทยล้วนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีพืชพันธุ์นานาชนิดสามารถนำมาทำเครื่องมือเครื่องใช้ได้เป็นอย่างดีตัวอย่างวัสดุที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ดีคือ ไม้ไผ่ นำมาทำเครื่องใช้ในครัวเรือนได้เกือบทุกชนิด เช่น กระด้ง กระเชอ กระซอน สานเป็นเครื่องดักจับสัตว์น้ำ เช่น ไซ ซ้อง ฯลฯ และ สานเป็นฝาเรือน ฝาบ้าน เป็นต้น

ย่านลิเภา เป็นพืชในจำพวกเถาวัลย์ ใช้สานเป็นเครื่องใช้ ใช้ผูกภาชนะแทนหวายและใช้มัดขอบภาชนะ เช่น กระด้ง กระเชอ ซ้อง ไซ เป็นต้น ย่านลิเภายังสามารถนำมาสานเป็นเครื่องใช้ได้อย่างงดงามอีกด้วย เช่น กุบ หมากกุ่มยาเส้น กล่องใส่ของ และหมวก เป็นต้น

หวาย ขึ้นอยู่หัวไปทางภาคใต้ ใช้สานและผูกมัดคล้ายกับย่านลิเภา

กระจูด เป็นพืชที่ชอบขึ้นในที่น้ำขังเช่นกัน ปัจจุบันมีผู้ปลูกเป็นแปลง เรียกว่า นากระจูด ก่อนนำมาใช้งานต้องนำไปแช่โคลนแล้วทุบให้แบน นิยมนำมาสานเสื่อคลุ้มและคล้า เป็นพืชที่ชอบขึ้นในที่น้ำขัง นำมาสานเป็นภาชนะของใช้ต่างๆ ได้

เครื่องมือสำหรับใช้ในการจักสาน

มีด มีดที่ใช้ในการจักสาน ถ้าเป็นมีดที่ใช้ในการตัดไม้จะเป็นมีดขนาดใหญ่มีสันหนา ๑/๒ - ๑ ซม. ยาวประมาณ ๔๐ ซม. หรือยาวกว่านี้ก็ไม่มีมากนัก เรียกกันโดยทั่วไปว่า มีดโต้

มีดจักดอก เป็นมีดที่ใช้สำหรับจักดอก มีรูปทรงเรียวแหลม ขนาดเหมาะมือ คมบาง ชาวบ้านนิยมพกเป็นมีดประจำตัวด้วย

เหล็กมาด มีสองชนิด เหล็กมาดปลายแหลม และ เหล็กมาดปลายแบน เหล็กมาดปลายแหลม ใช้เจาะร้อยหวาย ส่วนปลายแบนใช้เจาะร้อยดอก

คีมไม้ ใช้สำหรับคีบขอบกระจาด กระบุง หรือขอบอื่นๆ เพื่อให้แนบสนิทแล้วค้ำไว้ด้วยหวายดักที่ด้ามมีด เพื่อประโยชน์ให้ผู้สานมัดหวายได้แน่น คีมไม้

รูร้อยหวาย ทำด้วยเหล็กเจาะเป็นรูตามขนาดที่ต้องการ ตั้งแต่เล็กไปจนใหญ่ใช้สำหรับนำหวายร้อยเพื่อลบคม

หวายและทำให้ทุกเส้นมีขนาดเท่ากัน

สานกระด้ง

กระด้ง เป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการล่อนข้าวหรือตากเมล็ดพันธุ์ต่างๆ นอกจากนี้ ยังใช้รองในการทำขนม ตัวกระด้งทำมาจากไม้ไผ่ และในการสานกระด้งนั้นจะสานจากส่วนกลางให้เรียบร้อยก่อน แล้วจากนั้นจะทำการตัดขอบและตัดให้โค้งเป็นวงกลมเพื่อที่จะทำสันกระด้งหรือขอบกระด้ง ซึ่งการทำขอบกระด้งนั้นเพื่อให้กระด้งแข็งแรงทนทานกับการใช้งาน ส่วนมากชาวบ้านจะนำไปผึ่งไฟไว้ เพื่อให้เนื้อไม้ไผ่แห้งสนิท สีสวย

วัตถุดิบที่ใช้ในการสาน

1. ไม้ไผ่
2. มีด
3. เชือก
4. เหล็ก
5. คีม

วิธีสานกระด้ง

1. เล่าไม้ไผ่ให้แบนกว้าง ประมาณ 2 เซนติเมตร
2. จัดวางรูปแบบในลักษณะการสาน 2 แถว
3. เริ่มสานไปจนได้ขนาดตามต้องการ
4. เตรียมขอบกระด้ง ใช้ไม้ไผ่หนาๆมาดัดให้เป็นวงกลม
5. นำไม้ไผ่ที่สานแล้วมาเข้ารูป

ประโยชน์

1. กระด้งต่างๆ ใช้ตากปลา ตากเนื้อ ตากพริก และอื่นๆ ที่ต้องการตากแห้ง
2. กระด้งที่สานดีๆ ใช้เป็นภาชนะรองในการส่ายข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้ว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

จักสานตะกร้าจากเส้นพลาสติก

นางดารุณี ศักดิ์เจริญ ณ นครพนม หมู่ที่ 5 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

การจักสานเส้นพลาสติก เริ่มแรกเป็นการนำเส้นพลาสติกที่ไม่ได้ใช้ จากที่ใช้รตกล่องบรรจุสินค้าของร้านค้า แล้วนำมาจักสานเป็นตะกร้า โดยอาศัยความรู้ที่มีจากการจักสานไม้ไผ่ หวาย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของหมู่บ้านที่และสืบทอดกันมา เมื่อทำออกมาและใช้ประโยชน์ได้ดี และใช้เวลาเตรียมวัสดุน้อย ทำได้เร็ว จึงเริ่มมีการจักสานมากขึ้น และพัฒนาได้หลายรูปแบบ ทำง่าย และเร็วกว่าวัสดุจากธรรมชาติ ที่มีขั้นตอนที่มากกว่า และเริ่มขาดแคลน จึงทำให้ คนในหมู่บ้านมีการเรียนรู้และถ่ายทอดให้กัน จากได้เส้นพลาสติกจากกล่องสินค้า ก็เริ่มซื้อเส้นพลาสติกมาสาน จากสานใช้เอง ก็เริ่มสานเพื่อจำหน่าย และเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

อุปกรณ์

1. เส้นพลาสติก
2. กรรไกร
3. สายวัด

ขั้นตอนและวิธีการทำ

1. เตรียมพลาสติกแม่แบบการสานตะกร้าพลาสติกตามความต้องการ เลือกสีเส้นพลาสติกให้เหมาะสมกัน
2. เริ่มสานตะกร้าพลาสติกตามแม่แบบที่ออกแบบไว้ เมื่อจัดเส้นพลาสติกแล้ว ให้นำเส้นพลาสติกทุกด้านมาขัดกับลาย โดยขัดเว้นเส้น
3. ขึ้นลายข้างตะกร้า โดยการสานจะใช้ 3 เส้นในการสาน 1 รอบ ดึงเส้นพลาสติกที่ขัดไว้มาสานกับ 3 เส้นที่ขึ้นลาย สานสลับเส้น เมื่อขัดเส้นที่ขัดไว้กับลายแล้ว ให้สานเส้นถัดไปเหมือนเดิม
4. เมื่อสานเสร็จแล้ว ให้บีบตามขอบของตะกร้า เพื่อทำให้เป็นทรง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

ไม้กวาดทางมะพร้าว

นางยุพิน แดงวิไล หมู่ 5 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ไม้กวาดทางมะพร้าว หรือบางท้องถิ่นว่า ดาด เป็นไม้กวาดชนิดหนึ่ง ทำจากทางมะพร้าว (บางแห่งใช้ทางตาล) มามัดรวมกันบนปลายด้ามไม้ไผ่ซึ่งมีลักษณะคล้ายลำทวนและโดยทั่วไปมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว แล้วถักและร้อยรัดประกอบกันให้แน่นหนา ผลิตภัณฑ์จากไม้กวาดดอกหญ้าหรือหญ้าขี้ฉ้อแบบทั่วไปอาจใช้ไม่สะดวกนัก และอาจใช้เวลานานในการใช้ทำความสะอาด

อุปกรณ์

1. ก้านมะพร้าว ที่เหลาไวย่อยออกและผึ่งแดดแล้ว ประมาณ 300-350 ก้าน
2. ไม้สำหรับทำด้ามจับแนะนำไม้ไผ่ เพราะน้ำหนักเบา แข็งแรง และดกตะปูง่าย
3. เชือก
4. สวด
5. มีด
6. ค้อน
7. คีมตัด
8. ตะปู
9. สีนํ้ามันกันสนิม

ขั้นตอนการทำ

1. นำก้านมะพร้าวที่เหลาและผึ่งแดดให้แห้งสนิทแล้วมามัดรวมกันเป็นมัดเล็ก ๆ ประมาณ 6 มัด
2. จากนั้นตัดโคนก้านให้เป็นระเบียบเสมอกัน ส่วนไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ให้นำมาดกตะปูบริเวณปลายไม้ 2 จุด โดยแต่ละจุดควรห่างกันประมาณ 10 เซนติเมตร และที่สำคัญต้องดกให้เหลือหัวตะปูโผล่ไว้ประมาณ 1 เซนติเมตร แล้วนำเชือกหรือสวดมามัดกับหัวตะปูด้วย
3. เสร็จแล้วให้เอาก้านมะพร้าวที่เราแบ่งไว้เป็นมัด ๆ มาล้อมปลายด้ามไม้ไผ่ โดยให้โคนก้านสูงกว่าตะปูเล็กน้อย แล้วนำเชือกหรือสวดที่เราผูกติดกับหัวตะปูไว้ทั้งสองจุดมามัดรอบก้านมะพร้าวให้แน่นชิดติดกัน

4. อาจมัดด้วยลวดทับอีกชั้นหรือดอกระบายให้แน่น ป้องกันไม่ให้ทางมะพร้าวขยับขณะใช้งาน
5. สุดท้ายก็ทาสีน้ำมันกันสนิม จากนั้นตากแดดไว้สัก 2-3 วัน ก็จะได้ไม้กวาดทางมะพร้าวที่พร้อมใช้งานแล้วค่ะ

สำหรับวิธีเก็บดูแลรักษาไม้กวาดทางมะพร้าว ไม่ควรกีดด้านไม้กวาดมากเกินไป เพราะจะทำให้ปลายก้านหักหรือโค้งงอ ส่วนตอนนำไปเก็บก็ให้ตั้งตัวมจับลงกับพื้นแล้วพองไว้ข้างกำแพง ไม่ควรวางราบไปกับพื้น หากนำไปกวาดบริเวณที่มีน้ำขัง ควรตากแดดให้แห้งสนิทก่อนนำมาเก็บ ป้องกันการเกิดเชื้อราและไม่ให้ผุพังง่าย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

การทำกระถางต้นไม้จากผ้าขนหนู

นายมะยูนุ เจะแว หมู่ 2 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่รักในการปลูกต้นไม้ ซึ่งกระถางต้นไม้มีราคาแพงมากในท้องตลาด 1 กระถางตกราคากระถางละ 100-200 บาท หรือมากกว่านั้น ตามขนาดและความสวยงามซึ่งในการปลูกต้นไม้ในแต่ละครั้งต้องใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนหลายบาทต่อจำนวนหนึ่งกระถาง โดยเฉพาะค่าต้นไม้ก็ต้องใช้จำนวนหลายบาทแล้ว หากรวมไปถึงปุ๋ย ดิน หรือกระถาง ก็ใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนหลายบาท จึงคิดที่จะประหยัดค่าใช้จ่ายในการปลูกต้นไม้ในแต่ละครั้ง โดยการคิดนวัตกรรมที่ชื่อว่า “กระถางต้นไม้จากผ้าขนหนูที่ไม่ใช้แล้ว” ประหยัดต่อค่าใช้จ่ายในการปลูกต้นไม้ในแต่ละครั้งและมีความสวยงาม ตามความคิดของเราเอง ทำให้มีรายได้เพิ่ม ถือว่าเป็นทางเลือกที่ดีในการประกอบอาชีพสร้างรายได้เสริม โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง

อุปกรณ์

1. ปูนซีเมนต์
2. ผ้าขนหนูที่ไม่ใช้แล้ว
3. รูปแบบของกระถางที่จะทำ (กระถางพลาสติกเก่าๆ)
4. ที่ผสมปูนซีเมนต์

ขั้นตอนการทำ มี 7 ขั้นตอน คือ

1. เตรียมผ้าขนหนูที่ไม่ใช้แล้ว และอุปกรณ์ต่างๆ
2. นำปูนซีเมนต์ไปผสมกับน้ำ
3. นำปูนซีเมนต์ที่ผสมกับน้ำแล้วเอาผ้าขนหนูไปชุบปูนหรือเทปูนลงบนผ้าขนหนู
4. นำผ้าที่ชุบปูนไปวางบนกันของถังน้ำเพื่อให้ผ้าเป็นทรงของกระถาง
5. นำผ้าขนหนูไปตากแดดและรอจนผ้าขนหนูแห้งและแข็งแล้วค่อยทำสีตามที่เรากำลังต้องการ

ด้านศิลปกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

การทำวาว

นายนิโษะ มะติเยาะ หมู่ 2 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

วาวเป็นสิ่งประติมากรรมของมนุษย์ ทำเพื่อเป็นการละเล่น สร้างความบันเทิง และเพื่อประโยชน์อย่างอื่นอีกมาเป็นเวลานานนับพันปีมาแล้ว มีการเล่นวาวไทยในของทุก ๆ ภาค อาจจะมีแตกต่างกันบ้างในลักษณะของวาว ก็การเล่นวาว ผู้เล่นวาวจะมีความสุข ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตา ตื่นใจ นับได้ว่าเป็นความภูมิใจของภูมิปัญญาของคนไทย ที่ควรจะรักษาสืบต่อไป ซึ่งวาวไทยมีการเล่นกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ไทยเรารู้จักการเล่นวาวมาไม่ต่ำกว่า 700 ปี โดยมีการแบ่งวาวออกเป็นภาคต่าง ๆ ดังนี้

ภาคกลางมี วาวจุฬา วาวปักเป้า วาวตุ้ยตุ้ย วาวหาง วาวอีแปด วาวอีลุ่ม

ภาคเหนือจะมีรูปร่างคล้ายวาวปักเป้าของภาคกลาง แต่ไม่มีหาง

ภาคตะวันออกมี วาวอีลุ่ม วาวหาง วาวอีแปด วาวตุ้ยตุ้ย วาวกระตาด วาวมะกอก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี วาวหาง วาวตุ้ยตุ้ย วาวอีลุ่ม

ภาคใต้มี วาวนก วาวนกปักแอ่น วาวนกยูง วาวปลาวาฬ วาวปลามินแอ่น วาวควาย วาวใบยาง และวาวกระบอก แต่ชาวบ้านนิยมเล่นวาววงเดือนเพียงอย่างเดียว มีลักษณะคล้ายวงเดือน

อุปกรณ์

1. ดอกวาว
2. กระตาดวาว
3. ไม้ปัก
4. ไม้เอก
5. กาว
6. เข็มและด้าย

ขั้นตอนวิธีทำ

1. นำไม้เอกและไม้ปึกมาวางขวางกัน แล้วมัดจุดติดให้แน่น
2. นำด้ายมาพันบริเวณปลายไม้ปึกทั้ง 2 ข้าง แล้วดึงไม้ให้โค้งเท่ากัน
3. พันด้ายที่จากยอดของไม้เอกไปยังไม้ปึกทั้ง 2 ข้างทั้งปลายด้ายไว้ประมาณ 5 เซนติเมตร
4. พันด้ายจากไม้เอกไปยังไม้ปึกเพื่อดึงไม้เป็นจุด ๆ
5. วางกระดาษไว้ด้านล่างโครงไม้ และตัดให้เกือบพอดีแล้วพับใช้กาวยึดกระดาษกับเส้นด้ายทั้ง 4 มุม
6. แปะตอกว่าวทั้งด้านหน้าและด้านหลังว่าวตามความพอใจ
7. ตัดกระดาษเป็นริ้วๆแล้วม้วน เพื่อนำไปทำพู่ จำนวน 2 ชิ้น
8. นำพู่ไปผูกกับปลายด้ายที่เผื่อไว้ในขั้นตอนที่ 3 ทั้ง 2 ข้าง
9. ใช้เข็มเจาะบริเวณจุดที่ติดกันของไม้เอกและไม้ปึกและบริเวณด้านล่างถัดลงมาประมาณ 7 เซนติเมตร
10. นำด้ายมาร้อยผ่านทั้ง 2 รูที่เจาะไว้แล้วผูกปลายด้านทั้ง 2 ข้างกับไม้ให้แน่น
11. เจาะรูด้านล่างตรงกลางว่าวเพื่อร้อยด้ายเป็นหางว่าว
12. นำด้ายมาร้อยให้เป็นหางว่าว แล้วผูกปลายด้ายกับไม้ให้แน่นปล่อยปลายด้านทั้งไว้ประมาณ 30 ซม.
13. ตัดกระดาษยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เพื่อนำไปทำเป็นหางว่าวนำหางว่าวไปผูกติดกับด้ายที่ปล่อยชายทั้งไว้ในขั้นตอนที่ 13 นำด้ายพร้อมหลอดด้ายที่เหลือมาผูกกับด้ายที่ผูกไว้ในขั้นตอนที่ 10

ด้านการแพทย์ไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

การทำยาต้มสมุนไพร น้ำมันหอมระเหย

นางสาวณัฏฐ์ สุขเทพ หมู่ 6 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

ยาต้มสมุนไพร เป็นการนำสมุนไพรแห้งที่มีกลิ่นหอมเย็น สดชื่นตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป เช่น ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลูมาผสมกันแล้วหมกด้วยน้ำมันหอมระเหย ซึ่งน้ำมันหอมระเหยจะเป็นตัวสกัดสารสำคัญและกลิ่นของสมุนไพรออกมา

ส่วนประกอบ

สมุนไพร

1. เปลือกสมุลแว้ง โกรฐหัวบัว โขศสอ ดอกจันทน์ กานพลู พริกไทยดำ ว่านประหอม อย่างละ 1 ส่วน

สารเคมี

1. พิมเสน 2 กรัม
2. การบูร 4 กรัม
3. เมนทอล 8 กรัม
4. น้ำมันยูคาลิปตัส 16 มิลลิลิตร

วิธีทำ

1. นำสมุนไพรทั้งหมด มาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆและบดพริกไทยดำเล็กน้อย
2. นำพิมเสน การบูร เมนทอล และน้ำมันยูคาลิปตัส มาผสมกันในถ้วยแก้วให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกัน
3. จากนั้นนำสมุนไพรที่หั่นแล้วใส่ในขวดแก้ว
4. เติมส่วนผสมในข้อ 2 ลงไปในขวดแก้วให้ท่วมตัวสมุนไพร ปิดฝาให้สนิท
5. ตั้งขวดแก้วทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน แล้วจึงนำมาใช้โดยการแยกบรรจุเป็นขวดเล็กๆ

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

การทำเรือพระ (ชักพระ)

เนื่องจากตำบลแป้นมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนหลากหลายวัฒนธรรมและประเพณี ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๙๕ ส่วนร้อยละ ๕ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น หมู่ที่ ๕ บ้านเตราะแก่น และหมู่ที่ ๖ บ้านแป้น ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ จึงได้มีประเพณีชักขึ้น ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติ สืบต่อ ๆ กันมา โดยชาวบ้านจะช่วยกันทำเรือพระ แล้วจะลากเรือพระออกจากวัด ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถือว่าวันนี้เป็นวันชักพระหรือเสด็จพระหรือที่เรียกว่าวันดักบาตรเทโวโรหนะ เป็นการต้อนรับพระศาสดาที่ขึ้นไป จำพรรษาโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ เมื่อครบ ๓ เดือนแล้วก็เสด็จกลับลงมายังชมพูทวีป ประชาชนชาวพุทธ จึงถือเอาวันนี้เป็นวันชักพระหรือเสด็จพระเป็นประจำทุกปี

เรือพระ

เรือพระ คือ รถหรือล้อเลื่อนที่ประดับตกแต่งให้เป็นรูปเรือแล้ววางบุษบก ซึ่งภาษาพื้นเมืองของภาคใต้ เรียกว่า "นม" หรือ "นมพระ" ยอดบุษบก เรียกว่า "ยอดนม" ใช้สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานแล้ว ลากในวันออกพรรษา ลากพระทางน้ำ เรียกว่า "เรือพระน้ำ" ส่วนลากพระทางบก เรียกว่า "เรือพระบก" สมัยก่อน จะทำเป็นรูปเรือ ให้คล้ายเรือจริง ๆ และต้องทำให้มีน้ำหนักน้อยที่สุด จึงใช้ไม้ไผ่สานมาตกแต่งส่วนที่เป็นแคมเรือ และหัวท้ายเรือคงทำให้แน่นหนา ทางด้านหัวและท้ายทำงอนคล้ายหัวและท้ายเรือ แล้วตกแต่งเป็นรูปพญานาค ใช้กระดาษสีเงินสีทองทำเป็นเกล็ดนาค กลางลำตัวพญานาคทำเป็นร้านสูงราว ๑.๕๐ เมตร เรียกว่า "ร้าน ม้า" ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ บุษบก ซึ่งแต่ละที่จะมีเทคนิคการออกแบบบุษบก มีการประดิษฐ์ประดอยอย่างมาก หลังคาบุษบกนิยมทำเป็นรูปจตุรมุข ตกแต่งด้วยหางหงส์ ซ้อฟ้า ใบระกา และทุกครอบครัวต้องเตรียม "แทงดัม" เตรียมหาในกระพ้อ และข้าวสารข้าวเหนียวเพื่อนำไปทำขนมดัม "แขวนเรือพระ"

การอัญเชิญพระลากขึ้นประดิษฐานบนบุษบก

พระลาก คือ พระพุทธรูปยืน แต่ที่นิยม คือ พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ พุทธบริษัทจะสงฆ์พระและเปลี่ยนจีวร แล้วอัญเชิญขึ้นบนบุษบก แล้วพระสงฆ์จะ เทศนา เรื่อง การเสด็จไปดาวดึงส์ของพระพุทธเจ้า ในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ในตอนเช้ามีด ชาวบ้านจะมาดักบาตรหน้ามพระ เรียกว่า "ดักบาตรหน้าล้อ" แล้วอัญเชิญขึ้นประดิษฐาน บนนมพระ

ลากพระบก

ใช้เชือกแบ่งผูกเป็น ๒ สาย เป็นสายผู้หญิงและสายผู้ชาย ใช้โพน ฉิ่ง ระฆัง เป็นเครื่องตีให้จังหวะในการลากพระ คนลากจะเบียดเสียดกันสนุกสนานและประสาน เสียงร้องบทลากพระเพื่อผ่อนแรง ตัวอย่างบทร้องที่ใช้ลากพระ คือ อีสาระพา เฮโล เฮโล ไอ้โหรกลมกลม หวันมสาวสาว ไอ้โหรยาวยาว สาวสาวชอบใจ

การตกแต่งเรือพระ

การตกแต่งเรือพระและนมพระ (บุษบก) แต่ละวัด ต่างก็พยายามตกแต่งกัน อย่างวิจิตรบรรจงเป็นพิเศษ นมพระนับเป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรือพระ หลังคามพระ นิยมทำเป็นรูปจตุรมุข หรือจตุรมุขซ้อน ตกแต่งด้วยหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ตัวลายอง กระจัง ฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เสานมพระ ใช้กระดาศสี แกะลวดลายปิด หรือ แกะสลักไม้อย่างประณีตงดงาม ยอดนมพระจะเรียกชะลูด ปลายสุด มักใช้ลูกแก้วฝัง เมื่อต้องแสงแดด จะทอแสงระยิบ

การสร้างนมพระ หรือบุษบกสำหรับลากพระบก ส่วนใหญ่นิยมสร้างบนร้านไม้ ซึ่งประกอบติดแน่นอยู่บนไม้สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่สองท่อน ที่รองรับช่วงล่าง ไม้สองท่อนนี้ สมมติเป็นพญานาคทางด้านหัว และท้ายทำอนคล้ายหัวเรือ และท้ายเรือ บางทีทำเป็นรูปหัวนาค และหางนาคหรือสัตว์อื่น ๆ ถ้าทำเป็นรูปหัวนาค และหางนาคที่ลำตัวนาคมักประดับด้วยกระเจดต่าง ๆ ร้านไม้กลางลำตัวนาค ซึ่งใช้สำหรับวางบุษบก มักจะสร้างสูงราว ๑.๕๐ เมตร นมพระหรือบุษบก บนร้านไม้ ที่สร้างอย่างประณีต ใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ที่เรียกว่า พระลากรอบ ๆ นมพระจะประดับประดาด้วยธงผ้าแพรสี นอกจากนี้ ยังมีธงราว ธงยืนห้อยระยียง ระยาง และมีเครื่องประดับต่างอื่น ๆ เช่น อุบะตอกไม้แท่ง ระย้าย้อย ต้นกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว เป็นต้น

ด้านเกษตรกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

การเพาะเลี้ยงไส้เดือน

นายณรงค์ อินทองเอียต หมู่ ๖ ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

“ไส้เดือนดิน” จัดอยู่ในกลุ่มผู้ย่อยสลายซากอินทรีย์ในระบบนิเวศ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตามที่อยู่อาศัยและนิสัยในการกินอาหารคือ ไส้เดือนดินที่อาศัยอยู่ตามผิวดินหรือใต้ซากอินทรีย์และไส้เดือนดิน ที่อาศัยอยู่ใต้ดินโดยการขุดรูอยู่ โดยไส้เดือนดินที่อยู่ตามผิวดินหรือใต้ซากอินทรีย์จะมีประสิทธิภาพในการย่อยสลายอินทรีย์ในดินได้ดีกว่า และมีการขยายพันธุ์ที่รวดเร็วกว่าด้วย โดยทั่วไปในธรรมชาติไส้เดือนดินมีอายุที่ยาวนาน ตั้งแต่ 4 - 10 ปีขึ้นอยู่กับชนิดของไส้เดือนดิน แต่เมื่อนำมาเพาะเลี้ยงมักพบว่าไส้เดือนดินมีอายุสั้นลง โดยทั่วไปจะมีอายุเฉลี่ยไม่เกิน 2 ปี

วัสดุอุปกรณ์

1. กาละมังสีดำ ความกว้างประมาณ 1ศอก (ใบละไม่เกิน 20 บาท)
2. ขี้วัวแห้ง เกือบเศษฟาง หรือวัสดุที่ปนมากับขี้วัวออกให้เหลือแค่ขี้วัวจริงๆ
3. ไส้เดือนดินพันธุ์แอฟริกันที่ใช้เลี้ยงกันทั่วไป ประมาณ 3 ชีด
4. กากมะพร้าวสับ หรือใบไม้แห้ง (ใบมะขามเทศ, ใบกำปู)

ขั้นตอนการเลี้ยง

1. นำกะละมังไปเจาะรูโดยใช้สว่าน 2 หลุม เจาะให้ทั่วกะละมัง เพื่อให้น้ำไหลผ่านออกได้สะดวก
2. นำขี้วัวมาทำการรตนน้ำ ให้ขี้วัวเปียก เพื่อล้างความร้อนของขี้วัวและแก๊สออกให้หมด รตนน้ำขี้วัวประมาณ 1-2 อาทิตย์ แล้วแต่ความร้อนของขี้วัว
3. นำกากมะพร้าวสับมาผสม ประมาณ 30% ของขี้วัว 70 % นำมาผสมให้เข้ากัน มะพร้าวสับควรแช่น้ำก่อนเพื่อล้างยางของมะพร้าวออกไป ที่ผสมกากมะพร้าวผสม เพื่อช่วยในการเพิ่มความเย็นให้กับขี้วัวผสมเข้ากันแล้วนำไปใส่ในกาละมัง ประมาณครึ่งกาละมัง
4. ใส่ไส้เดือน 3 ชีด ลงบนขี้วัวผสมไว้ในกาละมัง แล้วนำไปไว้ในโรงเรือนที่เย็น โดยทำเป็นชั้นเหล็ก หรือชั้นท่อพีวีซีก็ได้ ไส้เดือนชอบความชื้นและเย็น รตนน้ำ ให้ความชื้นกับไส้เดือน 3-4 วันต่อครั้ง ประมาณ 1 ครั้งหรือ2 เดือนเราก็จะได้ ปุ๋ยหมักมูลไส้เดือน เต็มกะละมัง สามารถนำไปใส่ พืช ผักผลไม้ หรือจำหน่ายได้แล้ว

สิ่งที่ควรคำนึงในการเลี้ยงไส้

1. กองเพาะเลี้ยงหรือกระบะต้องทำในที่ร่มเพื่อป้องกันแสงแดดและฝน
2. จะต้องรดน้ำอย่างสม่ำเสมอ
3. ไม่ควรใช้ปุ๋ยคอกใหม่ ควรตากให้แห้งและควรบดก่อนนำมาใช้
4. การใช้มูลสัตว์ชนิดอื่นๆ ควรมีการผสมกับมูลวัวก่อน
5. ไส้เดือน 1 กิโลกรัม มีจำนวนประมาณ 1,000 ตัว จะกินอาหารได้ 5 กิโลกรัมต่อวัน
6. ไส้เดือน 10 กิโลกรัม จะกินอาหารได้ 1 ตันต่อเดือน
7. ไส้เดือน 1,000 ตัว สามารถเลี้ยงในพื้นที่ขนาด 1 ตารางเมตร
8. ควรใช้ไส้เดือนสีเข้มที่พบบริเวณผิวดินถึงลึก 25 เซนติเมตร สำหรับเลี้ยง ทำปุ๋ยมูลไส้เดือน
9. ระหว่างฝนตกให้นำมูลวัววางตามยาวของกองเพาะเลี้ยงเพื่อป้องกันไส้เดือนหลบหนี
10. ศัตรูของไส้เดือนดิน เช่น ไรแดง มด หนู นก กบ กิ้งกือ ตะขาบ หอย งู ตัวอ่อน แมลงปีกแข็ง จิ้งจก ตุ๊กแก แมงกระซอน จิ้งหรีด ดังนั้น ในการเลี้ยงจึงจำเป็นต้องมีตาข่าย ป้องกันแมลงและสัตว์ต่างๆ เข้าไปกินไส้เดือน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแป้น

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอ้อมแป้น

นายณเรศ อินทร์ทองเอียด หมู่ที่ 8 ตำบลแป้น อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี 94110

การดำเนินงาน

“วิสาหกิจชุมชนเกษตรอ้อมแป้น อำเภอสายบุรี” แหล่งเรียนรู้ต้นแบบการผลิตผักปลอดภัยคุณภาพ โดย นายณเรศ อินทร์ทองเอียด เป็น Smart Farmer อำเภอสายบุรี และประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอ้อมแป้น ได้จัดสรรทำเป็นสวนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยมีการแบ่งพื้นที่ขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำ เลี้ยงปลา ปลูกข้าวสอย ควบคู่กับการปลูกมะพร้าว ปาล์มน้ำมัน เลี้ยงไก่ และปลูกผักยกแคร่เพื่อสร้างรายได้ โดยมีสมาชิก รวมทั้งหมด 9 ราย รวมกลุ่มกันเพื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลิตผักปลอดภัย มีการเลือกใช้พันธุ์ผักที่สามารถจำหน่ายได้มูลค่าสูง ในกลุ่มผักสลัด เช่น กรีนโอ๊ค เรดโอ๊ค คอส บัตเตอร์เฮด ซึ่งใช้ระยะเวลาปลูกเพียง 45 วัน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ร่วมกับการผสมดินปลูกจากมูลไก่หมัก มูลไส้เดือน การใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ทำให้วิสาหกิจชุมชนเกษตรอ้อมแป้น สามารถปลูกผักสลัด ได้ผลผลิตเฉลี่ย 15-19 กิโลกรัม/แคร่ จำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ร้านค้าชุมชน และจากหน้าสวน ในราคากิโลกรัมละ 100-120 บาท สร้างรายได้ปีละ 120,000 บาท ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเกษตรอ้อมแป้น อำเภอสายบุรี มีสมาชิกเพิ่มขึ้น รวม 30 ราย สามารถผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนลดค่าใช้จ่าย ต่อยอดสู่การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และเป็นจุดเรียนรู้ เป็นต้นแบบ ใช้ขยายผลสู่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

